

Norma, kas nosaka kārtību, kādā izbeidzas nekustamā īpašuma nodokļa papildlikmes maksāšanas pienākums par neapstrādātu lauksaimniecībā izmantojamo zemi, atbilst Satversmei

2018. gada 18. oktobrī Satversmes tiesa ir pieņēmusi spriedumu lietā Nr. 2018-04-01 “Par likuma “Par nekustamā īpašuma nodokli” 7. panta trešās daļas, ciktāl tā neparedz nekustamā īpašuma nodokļa papildlikmes maksāšanas pienākuma izbeigšanos par neapstrādātu lauksaimniecībā izmantojamo zemi, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam”.

Apstrīdētā norma

Likuma “Par nekustamā īpašuma nodokli” 7. pantā noteikta nekustamā īpašuma nodokļa maksāšanas pienākuma rašanās un izbeigšanās. Šā panta trešajā daļā paredzēts, ka nekustamā īpašuma nodokļa maksāšanas pienākums izbeidzas ar nākamo taksācijas gadu pēc īpašuma tiesību vai valdījuma tiesību izbeigšanās, kā arī paredzēti izņēmumi no šā noteikuma.

Augstāka juridiska spēka norma

Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 105. panta pirmie trīs teikumi: “Ikvienam ir tiesības uz īpašumu. Īpašumu nedrīkst izmantot pretēji sabiedrības interesēm. Īpašuma tiesības var ierobežot vienīgi saskaņā ar likumu.”

Lietas fakti

Lieta ierosināta pēc Augstākās tiesas pieteikuma. Augstākās tiesas tiesvedībā atrodas lieta, kurā pieteicēja lūdz atzīt par prettiesisku pašvaldības domes lēmumu. Ar šo lēmumu pieteicējai aprēķināta nekustamā īpašuma nodokļa papildlikme par neapstrādātu lauksaimniecībā izmantojamo zemi (turpmāk – papildlikme) par visu 2011. gadu, kaut arī

nekustamais īpašums ticis pārdots jau 2011. gada martā. Pieteicēja uzskata, ka nevar būt atbildīga par lauksaimniecībā izmantojamās zemes apstrādāšanu, jo faktiski šādu apstrādi var veikt tikai jaunais nekustamā īpašuma īpašnieks.

Apstrīdētā norma paredz papildlikmes par neapstrādātu lauksaimniecībā izmantojamo zemi maksāšanas pienākuma izbeigšanos no nākamā gada pēc nekustamā īpašuma atsavināšanas, nevērtējot periodu, kad nekustamais īpašums atsavināts, kā arī to, kurš no īpašniekiem ir faktiski atbildīgs par šādas zemes apstrādāšanu. Šādā situācijā varot rasties finansiāli nelabvēlīgas sekas personai, kura vairs nav atbildīga par lauksaimniecībā izmantojamās zemes apstrādāšanu. Augstākās tiesas ieskatā papildlikmes maksāšanas pienākumam un no apstrīdētās normas izrietošajam īpašuma tiesību ierobežojumam ir leģitīms mērķis – sabiedrības labklājības aizsardzība. Tomēr Augstākā tiesa uzskata, ka likumdevēja izraudzītie līdzekļi neesot piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai. Tādējādi apstrīdētā norma neatbilstot Satversmes 105. pantā nostiprinātajām personas tiesībām uz īpašumu.

Tiesas secinājumi

Par izvērtējuma apjomu

Satversmes tiesa atzina, ka lietas ietvaros apstrīdētā norma nav vērtējama Satversmes 105. panta ceturtā teikuma kontekstā, jo lieta pēc būtības neattiecas uz īpašuma piespiedu atsavināšanu sabiedrības vajadzībām. Līdz ar to tiesa izvērtēja apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 105. panta pirmajiem trim teikumiem. [13.]

Satversmes tiesa, atsaucoties uz savu judikatūru, atzina, ka Satversmes 105. pants paredz visaptverošu mantiska rakstura tiesību garantiju. Ar “tiesībām uz īpašumu” saprotamas visas mantiska rakstura tiesības, kuras tiesīgā persona var izlietot par labu sev un ar kurām tā var rīkoties pēc savas gribas, kā arī dažādas ekonomiskās intereses. [14.]

Valstij ir pienākums sabiedrības labklājības interesēs izveidot efektīvu nodokļu iekasēšanas sistēmu. Turklāt nosakot un realizējot nodokļu politiku, valstij ir plaša rīcības brīvība. Tas nozīmē, ka likumdevējam ir tiesības, ievērojot vispārējos tiesību principus un citas Satversmes normas, noteikt nodokļu aprēķināšanas, ieturēšanas un maksāšanas kārtību un termiņus, kā arī nodokļu maksātāju un nodokļu administrācijas tiesības, pienākumus un atbildību. [14.]

Par personas pamattiesību ierobežojuma esību

Nodokļa maksāšanas pienākums personai vienmēr nozīmē īpašuma tiesību ierobežojumu. Neapstrādātas lauksaimniecībā izmantojamās zemes īpašniekam taksācijas gadā, kurā nekustamais īpašums ticis atsavināts, ir pienākums maksāt ne tikai nekustamā īpašuma nodokļa likmi, bet arī papildlikmi. Līdz ar to Satversmes tiesa secināja, ka apstrīdētā norma ierobežo personas tiesības uz īpašumu. [14.]

Par to, vai pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu un par tā leģitīmo mērķi Satversmes tiesa secināja, ka apstrīdētajā normā ietvertais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu. [15.]

Vērtējot to, vai apstrīdētajā normā ietvertajam pamattiesību ierobežojumam ir leģitīms mērķis, Satversmes tiesa uzsvēra, ka ilgtspējība ir viens no konstitucionālajiem principiem, kas vērsts uz Satversmē ietverto mērķu un vērtību aizsardzību, kā arī to īstenošanu. Ilgtspējīga attīstība ir sabiedrības labklājības, vides un ekonomikas integrēta un līdzsvarota attīstība, kas apmierina iedzīvotāju pašreizējās sociālās un ekonomiskās vajadzības un nodrošina vides aizsardzības prasību ievērošanu. [16.]

Satversmes tiesa vērsa uzmanību, ka lauksaimniecībā izmantojamā zeme ir viens no valsts ekonomikai nozīmīgākajiem dabas resursiem. Tā būtiski ietekmē labvēlīgu dzīves vidi, ir

nozīmīga dabas bagātība un vērtīgs tautsaimniecības resurss. Tās uzturēšanai un saglabāšanai nākamajām paaudzēm ir jāizvirza arī atbilstošas sakoptības prasības. No ilgtspējas principa izriet pienākums nodrošināt lauksaimniecībā izmantojamo zemju saglabāšanu, to efektīvu izmantošanu un apstrādāšanu, kas ietver Latvijai raksturīgās bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu. [16.]

Tādējādi Satversmes tiesa secināja, ka apstrīdētajā normā noteiktā pamattiesību ierobežojuma leģitīmais mērķis ir sabiedrības labklājības aizsardzība. [16.]

Par pamattiesību ierobežojuma samērīgumu – piemērotību

Satversmes tiesa atzina, ka nekustamā īpašuma nodoklis pilda fiskālo funkciju un nodrošina ieņēmumus pašvaldību budžetos. Ar šo nodokli iespējams, piemēram, veicināt teritorijas attīstību un sakārtošanu, nodrošināt nekustamo īpašumu, tostarp, zemes racionālu un ilgtspējīgu izmantošanu, atbalstīt uzņēmējdarbību un sasniegt citus mērķus. Vienlaikus papildlikmei piemīt arī regulējoša funkcija veicināt lauksaimniecībā izmantojamo zemju apstrādāšanu un izmantošanu lauksaimniecības vajadzībām vai vismaz veikt minimālas darbības, lai zemi uzturētu labā lauksaimniecības un vides stāvoklī. [18.]

Satversmes tiesa uzsvēra, ka papildlikme noteikta, lai veicinātu neapsaimniekoto lauksaimniecībā izmantojamo zemju efektīvāku izmantošanu un nepieļautu tās degradāciju. Papildlikmes piemērošanai ir pozitīva ietekme uz lauksaimniecībā izmantojamo zemju apstrādāšanu – tā veicina šo zemju sakopšanu un pastāvīgu uzturēšanu labā lauksaimniecības un vides stāvoklī. Vienlaikus papildlikme stimulē zemes īpašnieku būt ieinteresētām lauksaimnieciskās produkcijas ražošanā un zemes izmantošanā lauksaimnieciskiem mērķiem. [18.]

Satversmes tiesa secināja, ka papildlikme nodrošina arī nekustamā īpašuma nodokļa regulējošo funkciju, tāpēc nav uzskatāma par sodu vispārējā tiesību principa *ne bis in idem* izpratnē. [18.]

Par pamattiesību ierobežojuma samērīgumu – nepieciešamību

Satversmes tiesa visupirms norādīja, ka īpašnieks likuma “Par nekustamā īpašuma nodokli” izpratnē ir persona, kuras īpašuma tiesības nostiprinātas zemesgrāmatā taksācijas gada sākumā. No šā likuma sistēmas izriet, ka papildlikme ir saistīta ar nekustamā īpašuma nodokļa likmi. Proti, nekustamā īpašuma nodoklim ir vienota administrēšanas kārtība, viens nodokļa maksātājs taksācijas gada ietvaros, vienoti aprēķināšanas nosacījumi, balstoties uz kadastrālajām vērtībām, kā arī regulāra un paredzama iekasēšanas kārtība. [19.]

Satversmes tiesa uzsvēra, ka nodokļu tiesībās ir būtiski nodrošināt noteiktību to administrēšanā un paredzēt efektīvu nodokļu iekasēšanas kārtību, kas ir būtiska ne tikai nodokļa maksātājam, bet arī visai sabiedrībai kopumā. Izņēmumu noteikšana, diferencējot nekustamā īpašuma nodokļa maksātājus, atkarībā no nekustamā īpašuma atsavināšanas laika, apgrūtinātu nodokļa aprēķināšanu, palielinātu administrēšanas izmaksas, mazinot efektivitāti. Tādējādi atbildīgās personas par zemes neapstrādāšanu noskaidrošana radītu papildu finanšu un administratīvo slogu, kā arī apdraudētu nodokļa iekasēšanu. [19.]

Satversmes tiesa secināja, ka nav tādu saudzējošāku līdzekļu, kas nodrošinātu tikpat efektīvu un skaidru papildlikmes aprēķināšanu un iekasēšanu, neradot papildu finanšu un administratīvo slogu. [19.]

Par pamattiesību ierobežojuma samērīgumu – atbilstību

Satversmes tiesa uzsvēra, ka ikvienas personas tiesībām dzīvot labvēlīgā vidē atbilst publisko personu pienākums rūpēties par vides saglabāšanu un uzlabošanu. Vide, kuru veido dažādi vides elementi un to savstarpējā mijiedarbība, ir sabiedrības eksistences pamats, no kā atkarīga sabiedrības un ikviena tās locekļa izdzīvošana un labklājība ilgtermiņā. Valsts pienākumi tiesību uz labvēlīgu vidi nodrošināšanā ir konkretizēti vides tiesību normās. Par šādām normām atzīstamas ne vien tādas, kas tieši attiecas uz vidi, bet

arī tādas, kas palīdz sasniegt valsts vides politikas mērķus – saglabāt, aizsargāt un uzlabot vides kvalitāti, ilgtspējīgi izmantot dabas resursus un nodrošināt kvalitatīvu dzīves vidi. Pašreizējās paaudzes un nākamo paaudžu iespējas dzīvot labvēlīgā vidē ir daudzējādā ziņā atkarīgas no valsts gatavības īstenot ilgtspējīgu attīstību. [20.]

Atsaucoties uz Satversmes ievada piektās rindkopas trešo teikumu, Satversmes tiesa atzina, ka tas atspoguļo indivīda pienākumus Latvijas sabiedrībā jeb personas vietu un lomu saistībā ar to, tostarp izturēties atbildīgi pret vidi un dabu. Atbildīga izturēšanās ir ne tikai atturēšanās no darbībām, kas varētu kaitēt apkārtējai videi, bet arī pozitīva rīcība, kas nepieciešama kaitējuma novēršanai. [20.]

Satversmes tiesa uzsvēra, ka nekustamā īpašuma īpašniekam ir jārēķinās ar pienākumiem, kas var izrietēt no īpašuma tiesībām, tostarp pienākumiem attiecībā uz lauksaimniecībā izmantojamo zemi. Citstarp atbilstoši ilgtspējas principam personai ar rūpību ir jāveicina šādas zemes izmantošana, apstrādāšana un saglabāšana nākamajām paaudzēm. Tā ir ne tikai katra indivīda, bet visas sabiedrības interese atbildīgi izturēties pret šo dabas resursu. Privāttiesiskās autonomijas ietvaros lauksaimniecībā izmantojamās zemes īpašniekam ir jāapzinās savi pienākumi. Tādējādi īpašnieks var paredzēt papildlikmes piemērošanu un par tās maksāšanu vienoties un segt to privāttiesiskā kārtībā. [20.]

Satversmes tiesa nosprieda:

atzīt likuma “Par nekustamā īpašuma nodokli” 7. panta trešo daļu, ciktāl tā neparedz nekustamā īpašuma nodokļa papildlikmes maksāšanas pienākuma izbeigšanos par neapstrādātu lauksaimniecībā izmantojamo zemi, par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 105. pantam.

Satversmes tiesas spriedums ir galīgs un nepārsūdzams, tas stāsies spēkā tā publicēšanas dienā. Spriedums tiks publicēts oficiālajā izdevumā "Latvijas Vēstnesis" Satversmes tiesas likuma 33. panta pirmajā daļā noteiktajā termiņā.

Sprieduma teksts ir pieejams Satversmes tiesas mājaslapā:

http://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2018/01/2018-04-01_Spriedums.pdf#search=

Relīze sagatavota ar mērķi veicināt izpratni par Satversmes tiesā izskatāmajām lietām. Tā nav uzskatāma par nolēmuma daļu un nav saistoša Satversmes tiesai. Spriedumi, lēmumi un cita informācija par Satversmes tiesu atrodama tiesas mājaslapā www.satv.tiesa.gov.lv.

Ketija Strazda

Satversmes tiesas priekšsēdētāja palīdze

Ketija.Strazda@satv.tiesa.gov.lv,

67830737, 26200580